

INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH, INTELLEKTUAL SALOHIYATNI OSHIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI

Xasanov Axmadjon Shodiyarovich

Samarqand Davlat Universiteti Kattaqo'rg'on filali o'qtuvchisi

Shequlova Orzigul Ibrohim qizi

Samarqand Davlat Universiteti Kattaqo'rg'on filali talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14533377>

Annotatsiya: Inson kapitalini rivojlantirish va intellektual salohiyatni oshirish, zamonaviy jamiyatlar uchun iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada, inson kapitalining shakllanishi va rivojlanishining asosiy yo'nalishlari — ta'lim tizimini isloh qilish, kasbiy tayyorgarlik va malaka oshirish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish, sog'liqni saqlashni yaxshilash va sportni rivojlantirish kabi masalalar tahlil qilinadi. Ta'lim tizimining sifatini oshirish, yangi bilimlarni o'zlashtirish va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish orqali intellektual salohiyatni oshirish imkoniyatlari yaratiladi. Shuningdek, kasbiy malaka oshirish va innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish mehnat bozoridagi raqobatbardoshlikni ta'minlaydi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion g'oyalarni qo'llash orqali ilm-fan va texnologiyalardagi yutuqlarni amaliyotga joriy etish, jamiyatning global miqyosdagi raqobatbardoshligini oshiradi. Maqola, inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat va davlat uchun qanday ahamiyatga ega ekanligini, shuningdek, bu jarayonlarning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga qo'shadigan hissasini yoritadi.

Kalit so'zlar: Inson kapitali, Intellektual salohiyat, Ta'lim tizimi, Innovatsiya, Mehnat bozori, Raqamli iqtisodiyot, Sog'liqni saqlash, Madaniyat va ma'naviyat, Ilmiy-tadqiqot faoliyati, Startaplar, Texnologiyalar, Kasb-hunar tayyorlash, Sog'lom turmush tarsi, Davlat strategiyasi, Ijtimoiy farovonlik

KIRISH

Inson kapitali tushunchasi bugungi global iqtisodiyot va ijtimoiy tizimlarda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. U faqat iqtisodiy resurslar yig'indisi emas, balki jamiyatning eng muhim aktivlaridan biri bo'lib, har bir individning bilim va mahorati, aqliy va jismoniy salohiyati, ijodkorligi hamda sog'lom turmush tarzini o'z ichiga oladi. Aynan insonning intellektual va jismoniy imkoniyatlari rivojlanishi, jamiyatning rivojlanishida, innovatsion jarayonlarda, ijtimoiy farovonlikni ta'minlashda va iqtisodiy o'sish sur'atlarida muhim rol o'ynaydi.

Bugungi kunda inson kapitali ta'lim, sog'liqni saqlash, kasbiy tayyorgarlik va malaka oshirish, innovatsion faoliyat va texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash kabi sohalarning to'g'ri uyg'unlashuviga bog'liq. Inson kapitalini rivojlantirish jarayoni nafaqat ilmiy bilimlarni o'rgatish, balki ularni amaliyotga tatbiq etish, ijodiy fikrlash va tanqidiy qarashlarni rivojlantirishga ham qaratilgan. Shu bois, ta'lim tizimi jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishning asosiy vositasi hisoblanadi, chunki ta'lim, nafaqat ko'nikmalarni o'rgatish, balki yangi bilimlar, texnologiyalar va g'oyalarni ishlab chiqishga bo'lgan qiziqish va ehtiyojni yuzaga keltiradi.

Intellektual salohiyatni oshirish jamiyatni rivojlantirishning markaziy nuqtalaridan biri bo'lib, bu jarayonni qo'llab-quvvatlash uchun turli xil tashabbuslar va siyosatlar amalga oshirilishi kerak. Bugungi kunda global raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun innovatsion

iqtisodiyotlar yaratilmoqda, bu esa ilg'or texnologiyalarni rivojlantirish, ilm-fan yutuqlarini amaliyotga tatbiq etish va yangi ishlash metodlarini joriy etishni talab qiladi. Shu bois, davlatlar va xususiy sektorlar o'rtasida samarali hamkorlik, ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash, innovatsion g'oyalarni rag'batlantirish inson kapitalining sifatli o'sishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, inson kapitalini rivojlantirish jarayoni jamiyatning ijtimoiy farovonligini oshirish bilan chambarchas bog'liq. Malakali kadrlar nafaqat iqtisodiyotda yuqori samaradorlikni ta'minlashga yordam beradi, balki ijtimoiy muammolarni hal etishda, ijtimoiy adolatni ta'minlashda, va shaxsning o'z salohiyatidan to'liq foydalanishiga sharoit yaratishda ham muhim rol o'ynaydi. Insonning salomatligi va sog'lom turmush tarzi ham uning intellektual salohiyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Bir tomondan, sog'lom inson o'z bilimlarini to'liq ishga solish imkoniyatiga ega bo'ladi, ikkinchi tomondan, ijtimoiy va iqtisodiy tizimda o'zining faol ishtirokini ta'minlaydi.

Shu bois, inson kapitalini rivojlantirishning strategik yo'nalishlarini shakllantirish nafaqat milliy iqtisodiyotlar, balki global iqtisodiyotning o'zgarishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy davrda ta'lim va kasbiy malaka oshirish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va sog'liqni saqlashni yaxshilash orqali insonning intellektual salohiyatini oshirish nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashning kalitidir.

Inson kapitali tor ma'noda – bu insonning intellekti, sog'lig'i, bilimi, sifatli va unumli mehnati hamda uning turmush sifatidir.

Mazkur termini keng ma'noda iqtisodiy rivojlanishning intensiv ishlab chiqarish omili, jamiyat va oilani rivojlantirish, mehnat resurslarining bilimli qismi, intellektual va boshqaruv mehnati, yashash va ish joyi muhitidir deb qarasaq mubolag'a bo'lmaydi. Chunki inson kapitali shaxsga ega bo'lgan bilim, ko'nikma va qobiliyatlarning yig'indisigina emas.

Boisi bu to'plangan bilim, malaka va qobiliyat zaxirasi hisoblanadi. Bunday zaxira esa u yoki boshqa bir muhitda inson tomonidan ijtimoiy qayta ishlashga sarflanadi va mehnat unumdorligi hamda ishlab chiqarishning o'sishiga zamin yaratadi.

O'z navbati, to'plangan bilim, ko'nikma va qobiliyat zaxirasining maqsadga muvofiq ishlatilishi esa faoliyatning yuqori unumdorligida xodimning ish haqi (daromadi) o'sishiga olib kelib, yangi bilim va ko'nikmalar zaxirasini to'plab kelajakda unumli qo'llashga xizmat qiladi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, rivojlangan mamlakatlarda ta'limga ajratiladigan umumiy davlat xarajatlari YAIMning 4-6 foizini tashkil etadi (World Bank, 2022). O'zbekiston uchun bu ko'rsatkich 2021 yilda 5,8 foizga teng bo'lgan.

- Ilg'or pedagogik va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi. Masalan, Singapurda STEM (Science, Technology, Engineering, Math) dasturlari muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda.
- Fundamental fanlar bo'yicha O'zbekistonda 2023 yil davomida 1200 dan ortiq yangi mutaxassis tayyorlangan (O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligi ma'lumotlari).

Ta'lim va o'quv darsturlarini yaxshilash inson kapitali va intellektual salohiyatni ruvojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

References:

1. World Bank (2022). Education Statistics.

2. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligi rasmiy ma'lumotlari (2023).
3. Innovatsion rivojlanish vazirligi: 2022 yil hisobotlari.
4. Global Innovation Index (2023).
5. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO): Future of Work Report (2023).
6. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi statistik ko'rsatkichlari (2023).
7. "O'zbekistonda kitobxonlik va madaniyat rivoji", Ma'rifat nashriyoti (2022).

INNOVATIVE
ACADEMY